

GES	Journal of Geography and Environmental Studies, 12 (48), Winter 2024 <a href="https://sanad.iau.ir/journal/ges">https://sanad.iau.ir/journal/ges</a> ISSN: 2008-7845 Doi: 10.71740/ges.2024.979141
-----	---

Research Article

Received: 23 August 2023

Revised: 04 October 2023

Accepted: 12 November 2023

## Analysis of Factors Preventing and Promoting the Development of Rural Women's Participation, A Case Study: Sardabe Village, Central Part of Ardabil

**Bahram Imani<sup>1</sup>, Arastoo Yari Hesar<sup>2</sup>, Ziba Rouhnavaz Rezabikloo<sup>3</sup>**

1. Associate Professor, Department of Urban and Rural Planning, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran. (Corresponding Author)  
E-Mail: bahram\_imani60@yahoo.com
2. Associate Professor, Department of Urban and Rural Planning, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.
3. MSc of Rural Planning, Department of Urban and Rural Planning, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.

### Abstract

Achieving development goals is impossible without paying attention to the role of women, and rural women play a key role as one of the main actors in achieving the Millennium Development Goals. The present study was conducted with the aim of analyzing the factors preventing and promoting the development of rural women's participation in Sardaba district. The current research is practical in terms of its purpose, and the method used in it is a combined method with a sequential exploratory approach that uses both qualitative and quantitative approaches. In the first phase, using the qualitative method of qualitative content analysis, the data collected through the review of available sources and interviews, key concepts were extracted from the text of notes and interviews, and during open coding, 18 inhibiting factors and 17 promoting factors were divided into three groups. The main economic, socio-cultural and political factors were identified. Then in the quantitative phase, using the survey method; The extracted indicators were ranked and analyzed. The necessary technique to obtain the required data is library and field (questionnaire). The statistical population of the present study is the population of women in 11 villages of Sardaba village in the central part of Ardabil city with a population of 3179. To determine the sample size, Cochran's formula was used, and according to this formula, the statistical sample number was 345. Structural equation method and Lisrel software were used to analyze the data. The ranking based on the standardized factor load showed that socio-cultural factor with an effect factor of 0.95, political factor with an effect factor of 0.92, and economic factor with an effect factor of 0.89 are the most important factors hindering the development of rural women's participation. In terms of promoting factors, the political factor with an effect factor of 0.94 is the most important promoting factor in the development of rural women's participation. The socio-cultural factor with an effect factor of 0.90 is the second group, followed by the economic factors with an effect factor of 0.86 as factors that promote the development of rural women's participation.

**Keywords:** Participation, Sustainable rural development, Rural women, Sardabeh rural district, Ardabil.

**Citation:** Imani, B; Yari Hesar, A.; Rouhnavaz Rezabikloo, Z. (2024), Analysis of Factors Preventing and Promoting the Development of Rural Women's Participation, A Case Study: Sardabe Village, Central Part of Ardabil, Journal of Geography and Environmental Studies, 12 (48), 52-66. Doi: 10.71740/ges.2024.979141

### Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author (s), with publication rights granted to Journal of Geography and Environmental Studies. This is an open – access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.



## تحلیل عوامل بازدارنده و پیش برنده توسعه مشارکت زنان روستایی مطالعه موردی: دهستان سردابه بخش مرکزی اردبیل

بهرام ایمانی\*<sup>۱</sup>، ارسطو یاری حصار<sup>۲</sup>، زیبا روح نواز رضاییگلو<sup>۳</sup>

۱. دانشیار، گروه برنامه‌ریزی شهری و روستایی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.
۲. دانشیار، گروه برنامه‌ریزی شهری و روستایی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.
۳. دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

### چکیده

نیل به اهداف توسعه بدون توجه به نقش زنان امری غیرممکن است و زنان روستایی به منزله یکی از کنشگران اصلی در رسیدن به اهداف هزاره، ایفاگر نقش کلیدی هستند. پژوهش حاضر با هدف تحلیل عوامل بازدارنده و پیش برنده توسعه مشارکت زنان روستایی در دهستان سردابه انجام شده است. تحقیق حاضر از لحاظ هدف کاربردی است و روش بکار رفته در آن، روش ترکیبی با رویکرد متوالی اکتشافی<sup>۱</sup> است که از دو رویکرد کیفی و کمی استفاده شده است. در فاز اول، با استفاده از روش کیفی تحلیل محتوای کیفی، داده‌های گردآوری شده از طریق بررسی منابع موجود و مصاحبه‌ها، مفاهیم کلیدی از متن یادداشت‌ها و مصاحبه‌ها استخراج و طی انجام کدگذاری باز ۱۸ عامل بازدارنده و ۱۷ عامل پیش‌برنده در قالب سه گروه اصلی عوامل اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و سیاسی شناسایی شدند. سپس در فاز کمی، با استفاده از روش پیمایش؛ شاخص‌های استخراج شده مورد رتبه بندی و تحلیل قرار گرفتند. تکنیک لازم برای به دست آوردن داده‌های مورد نیاز کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه) است. جامعه آماری پژوهش حاضر، جمعیت زنان ۱۱ روستای دهستان سردابه در بخش مرکزی شهرستان اردبیل با جمعیت ۳۱۷۹ است که برای معین کردن حجم نمونه نیز از فرمول کوکران استفاده گردیده که مطابق این فرمول تعداد نمونه آماری برابر ۳۴۵ کسب شده است. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش معادلات ساختاری و نرم افزار Lisrel بهره گرفته شد. رتبه‌بندی بر اساس بار عاملی استاندارد شده نشان داد به ترتیب عامل اجتماعی-فرهنگی با ضریب اثر ۰/۹۵، عامل سیاسی با ضریب اثر ۰/۹۲ و اقتصادی با ضریب اثر ۰/۸۹ مهم‌ترین عوامل بازدارنده توسعه مشارکت زنان روستایی محسوب می‌شوند. از نظر عوامل پیش‌برنده نیز عامل سیاسی با ضریب اثر ۰/۹۴ مهم‌ترین عامل پیش‌برنده در توسعه مشارکت زنان روستایی می‌باشد. عامل اجتماعی-فرهنگی با ضریب اثر ۰/۹۰ دومین گروه و بعد از آن عوامل اقتصادی با ضریب اثر ۰/۸۶ به عنوان عوامل پیش‌برنده توسعه مشارکت زنان روستایی محسوب می‌شوند.

**کلمات کلیدی:** مشارکت، توسعه پایدار روستایی، زنان روستایی، دهستان سردابه، اردبیل.

تاریخ ارسال: ۱۴۰۲/۰۶/۰۱

تاریخ اصلاح: ۱۴۰۲/۰۷/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۲۱

**نویسنده مسئول:** بهرام ایمانی، دانشیار، گروه برنامه‌ریزی شهری و روستایی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

bahram\_imani60@yahoo.com

از اوایل دهه ۱۹۷۰ میلادی، رویکردهای مشارکتی در توسعه مورد توجه قرار گرفت و به مشارکت به عنوان وسیله‌ای برای رسیدن به توسعه پایدار و هم هدف توسعه اهمیت داده شد (نعیمی و همکاران، ۱۳۹۶: ۳). نیل به اهداف توسعه بدون توجه به نقش زنان امری غیرممکن است و زنان روستایی به منزله یکی از کنشگران اصلی در رسیدن به اهداف هزاره، ایفاگر نقش کلیدی هستند. گذشته از تمام تأثیرات فرهنگی و اجتماعی نابرابری جنسیتی، این موضوع می‌تواند تأثیرات عمده‌ای در فرایند توسعه‌یافتگی شهری و روستایی به دنبال داشته است. در این میان در روستاها این نابرابری بیشتر از فضای شهری است و در بسیاری از فعالیت‌های خانواده، این نابرابری نمود متفاوت‌تری پیدا می‌کند (اوانس<sup>۱</sup> و همکاران، ۲۰۱۶: ۲). زیرا زنان نیمی از جمعیت هر جامعه را تشکیل می‌دهند و می‌توانند نیمی از نیروی فعال جامعه قلمداد شده و به عنوان سرمایه انسانی سهم مهمی در بخش‌های مختلف به خود اختصاص دهند (کمایی و افشاری، ۱۳۹۶: ۴۲). در واقع، زنان نقش مهمی در مناطق روستایی به ویژه در کشاورزی ایفا می‌کنند و در بسیاری از جنبه‌های کسب و کار روستایی نیز مشارکت دارند (راملی و همکاران<sup>۲</sup>، ۲۰۱۶). با این حال، آنها با موانع و محدودیت‌هایی روبرو هستند که می‌تواند آنها را از مشارکت کامل در زندگی روستایی و به ویژه در گردشگری باز دارد (فتحی زاده و همکاران<sup>۳</sup>، ۲۰۲۲).

مشارکت بیشتر زنان زمینه تقویت استقلال و توانمندی آنها را فراهم می‌کند (کوماتسو<sup>۴</sup> و همکاران، ۲۰۱۸: ۲۵۷). برای رسیدن به این امر، در جوامع محلی باید زمینه‌های لازم و پیش شرط‌های اساسی در اعمال مشارکت فراهم گردد (اسماعیلی و فؤادی، ۱۳۹۳: ۳). به گونه‌ای که زنان روستایی شرکت‌کنندگان فعال در فرایند توسعه هستند، به گونه‌ای که رسیدن به توسعه روستایی بدون مشارکت زنان و تأمین نیازهای آنان در این عرصه ممکن نیست، بنابراین پرداختن به این مسأله از ضرورت‌های برنامه‌ریزی و توسعه روستایی است (صادقو و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۴). ضرورت انجام این پژوهش از آن جهت است که رسیدن به اهداف توسعه، بدون استفاده از پتانسیل عظیم زنان امری غیرممکن خواهد بود. زنان نیمی از جمعیت را تشکیل می‌دهند و نادیده گرفتن آنان خسارت جبران‌ناپذیری بر پیشرفت توسعه ملی وارد خواهد نمود. اما این کشور با موانع و عوامل بازدارنده بسیاری در رابطه با مشارکتشان در فعالیت‌های اجتماعی، تولیدی و اقتصادی مواجه هستند. وجود موانع مختلف بر سر راه این نیروی عظیم و فعال از میزان کارآرایی و بهره‌وری آنان می‌کاهد و چه بسا سبب سرخوردگی آنان می‌گردد. این امر نهایتاً منجر به سکون چرخه توسعه خواهد شد. این مشکلات در میان زنان روستایی دهستان سردابه نیز به وفور به چشم می‌خورد. بنابراین، طراحی راهبردها و برنامه‌های توسعه که متضمن یکپارچه‌سازی و مشارکت کامل زنان در تمامی سطوح برنامه‌ریزی، اجرا، نظارت و ارزشیابی در مراحل مختلف چرخه فرایند توسعه باشند، جز در سایه شناسایی این مشکلات و بررسی موانع موجود بر سر راه مشارکت زنان روستایی امکان‌پذیر نخواهد بود و پیشروی در مسیر بس دشوار توسعه کاری عبث و بیهوده خواهد بود. با توجه به اهمیت مشارکت زنان در ابعاد مختلف و تأثیرات سازنده آنان، هدف این تحقیق، تحلیل عوامل بازدارنده و پیش‌برنده توسعه مشارکت زنان روستایی دهستان سردابه بخش مرکزی اردبیل است. شناسایی این عوامل به برنامه‌ریزان و سیاستگذاران این امکان را می‌دهد تا با دیدی وسیع‌تر و با آگاهی از ریشه مشکلات در جهت حل آنان در منطقه اقدام نمایند. با توجه به آنچه مطرح شد، در پژوهش حاضر، قصد بر آن است عوامل بازدارنده و پیش‌برنده توسعه مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های روستایی مورد بررسی قرار گیرد.

1. Evans
2. Ramli et al
3. Fathizadeh et al
4. Komatsu

## مبانی نظری و پیشینه پژوهش

مفهوم مشارکت همانند توسعه، مفهومی چند بعدی است، که به روند درگیر ساختن مردم در تعیین سرنوشت خود و احساس مسئولیت نسبت به این سرنوشت می‌پردازد (داودی‌راد و همکاران، ۱۴۰۰: ۵۲). مشارکت نوعی رفتار اجتماعی است که بر منافع و اعتقادات شخصی و گروهی مبتنی است (غلامی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۴۰). در برداشت جدید از مشارکت، نگاه ابزاری و از بالا به پایین در بسیج جامعه محلی و برنامه‌ریزی دچار تحول شده است و به مشارکت به عنوان یک جریان خودجوش محلی، همه جانبه و فعال همه انسان‌ها به ویژه افراد حاشیه‌ای و تهدیدست در همه عرصه‌های زندگی نگریسته می‌شود (محسنی تبریزی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۶۱).

به طور کلی عامه زنان روستایی به روش‌های مختلف در سیاست مشارکت می‌کنند. بجز هنگام رأی دادن، حضور زنان در عرصه‌های مختلف سیاسی بسیار کم‌رنگ‌تر و مشارکت آنها بسیار محدودتر است (نعیمی و همکاران، ۱۳۹۶: ۳). مشارکت زنان روستایی به معنای حضور فعال آنها با توجه به توانایی‌ها و استعدادهای جسمانی روانی در تمام مراحل است، برابری در مشارکت به حذف تبعیض‌های جنسی بین زن و مرد نیاز دارد زیرا مهم‌ترین عامل برای رفاه اجتماعی و اقتصادی استفاده از دو جنس زن و مرد است (محمدی و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۳۱). مشارکت زنان به این دلیل از اهمیت و ارزش برخوردار است که بر اساس سخن دبیرکل سازمان ملل صلح بادوام بدون توسعه امکان‌پذیر نیست و هیچ توسعه‌ای بدون اینکه زنان سهم کامل خود را داشته باشند، تحقق نخواهد یافت و این موضوع بی‌عدالتی‌ها و نابرابری‌ها را تقلیل داده و بستری مناسب برای ایجاد توسعه پایدار ایجاد می‌کند. سازمان خوار و بار و کشاورزی در نود و چهارمین نشست خود در نوامبر ۱۹۸۸ برای حضور فعال زنان روستایی و مشارکت آنان در توسعه، یک برنامه کار طرح کرد و به کشورهای در حال توسعه توصیه نمود. برخی از کشورها مانند برزیل، پرو و کاستاریکا با پشتیبان‌های مالی فائو (FAO) برنامه ملی برای زنان روستایی خود تهیه کرده‌اند (مزینی و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۰۸). در رابطه با مقوله مشارکت زنان در فعالیت‌های روستایی مطالعات متعددی انجام شده است که عمده‌ترین مرتبط آنها در ادامه ذکر شده است.

نوری (۱۳۹۵) در پژوهشی به تحلیلی بر تحول در میزان مشارکت زنان روستایی در بخش کشاورزی در شهرستان تربت جام پرداخت و دریافت بین میزان مشارکت زنان در دو نسل جوان و قدیمی در فعالیت‌های کشاورزی تفاوت وجود دارد و در این گونه فعالیت‌ها، مشارکت نسل جوان کمتر است و افزایش سطح تحصیلات دختران مهمترین علت کاهش میزان مشارکت زنان جوان در فعالیت‌های اقتصادی عنوان شد. نبی‌زاده و همکاران (۱۳۹۶) عوامل تأثیرگذار بر مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های دامپروری شهرستان چارواپاق را مورد مطالعه قرار دادند. نتایج تحقیق آنها نشان داد رابطه میزان مشارکت زنان با متغیرهای تعداد مردان خانواده، میزان تحصیلات زنان و همسرانشان منفی و ولی با متغیرهای دفعات رفتن به شهر و میزان مشورت همسران با آنها، مثبت و معنی‌دار است. بهروزه و همکاران (۱۳۹۸) عوامل مؤثر بر مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های کشاورزی روستاهای شهرستان جیرفت را بررسی کردند و دریافتند میزان مشارکت زنان در فعالیت‌های کشاورزی بالا است و متغیرهای عوامل اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، انگیزشی، نگرشی، آموزشی-ترویجی، میزان تحصیلات، بعد خانوار و سن با مشارکت زنان در فعالیت‌های کشاورزی رابطه معنی‌داری دارند. محسنی تبریزی و همکاران (۱۳۹۹) تبیین جامعه‌شناختی مشارکت زنان در معیشت جامعه روستایی استان خراسان شمالی را مورد مطالعه قرار دادند و دریافتند علی‌رغم مشارکت قابل ملاحظه زنان روستایی در فعالیت‌های معیشتی خانوار، میزان برخورداری آنها از عواید و دارایی‌های معیشتی خانوار در سطح پایین است. فرجی سبکبار و همکاران (۱۴۰۰) چالش‌های مشارکت زنان در مدیریت روستایی دهستان لوانسان کوچک را مورد تحلیل قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که هشت عامل ساختارهای اجتماعی، ویژگی‌های فردی زنان، عدم مهارت و آگاهی کافی، دسترسی محدود،

فرهنگ و سنت، نابرابری در فرصت‌ها، محدودیت تردد و جبر و وابستگی به عنوان مهمترین موانع و چالش‌های مشارکت زنان در مدیریت روستایی دهستان لوانسان کوچک محسوب می‌گردند. بیریکتی<sup>۱</sup> و همکاران (۲۰۱۴) عوامل تأثیرگذار بر مشارکت زنان در مدیریت کشور اتیوپی را مورد مطالعه قرار دادند و دریافته‌اند متغیرهای شکاف آموزشی، سلطه و حاکمیت مردان، نبود تشکله‌ها و عدم دسترسی به اطلاعات بر مشارکت زنان در مدیریت تأثیر زیادی داشته است. در پژوهشی دیگر جیسا<sup>۲</sup> و همکاران (۲۰۱۵) عوامل مؤثر بر مشارکت زنان روستایی نیجریه در مدیریت را مورد بررسی قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که عوامل متعددی مانند فقدان انگیزه در دولت و سازمان‌ها، جامعه و خانواده، سطح پایین آموزش و فقدان و کمبود شبکه‌های اجتماعی، کیفیت پایین آموزش حرفه‌ای، فقدان تجربه، اعتماد اجتماعی و تعهدات خانوادگی بر مشارکت زنان در مدیریت روستایی نیجریه مؤثر است. بارگن<sup>۳</sup> و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی که به منظور بررسی مشارکت سیاسی زنان و توانمندسازی درون خانواری انجام دادند به این نتیجه رسیدند بین این دو مقوله رابطه معنی‌داری وجود دارد و مشارکت زنان در تصمیم‌گیری‌ها در رابطه با سلامت، اجتماعی شدن و هزینه‌های خانوار ارتقا یافته است و خشونت خانگی علیه زنان کاهش یافته است. پتینیک و لاهیری-دات<sup>۴</sup> (۲۰۲۰) عوامل تأثیرگذار بر مشارکت زنان در فعالیتهای کشاورزی را مورد بررسی قرار دادند و دریافته‌اند که کار زنان در بخش کشاورزی تحت تأثیر عوامل یکسانی نیست و متناسب با هر منطقه متفاوت است به گونه‌ای که در منطقه توسعه یافته گجرات تحت تأثیر فاصله طبقاتی است در حالیکه در بنگال غربی عمدتاً وابسته به عوامل اقتصادی است. نتایج مطالعه سانگون و کومار<sup>۵</sup> (۲۰۲۱) که مشارکت نیروی کار زنان روستایی و تغذیه خانواده انجام دادند، نشان می‌دهد که عواملی که مشارکت نیروی کار زنان را در فعالیتهای با دستمزد افزایش می‌دهد، تغذیه خانواده را تقویت می‌کند و در جهت بهبود قدرت چانه‌زنی زنان در خانوار عمل می‌کند. همچنین با وجود افزایش دوره زمانی، اثرات مفیدی بر شاخص‌های سلامت زنان دارد.

با عطف به موارد فوق، سوالات تحقیق بشرح ذیل می‌باشند:

الف) سوال اصلی:

عوامل بازدارنده و پیش برنده توسعه مشارکت زنان روستایی روستاهای دهستان سردابه کدام‌اند؟

ب) سوالات فرعی:

۱. عوامل بازدارنده توسعه مشارکت زنان روستایی روستاهای دهستان سردابه کدام‌اند؟

۲. عوامل پیش برنده توسعه مشارکت زنان روستایی روستاهای دهستان سردابه کدام‌اند؟

## روش تحقیق

تحقیق حاضر از لحاظ هدف کاربردی است و روش بکار رفته در آن، روش ترکیبی با رویکرد متوالی اکتشافی<sup>۶</sup> است که از دو رویکرد کیفی و کمی استفاده شده است. در فاز اول، با استفاده از روش کیفی تحلیل محتوای کیفی، داده‌های گردآوری شده از طریق بررسی منابع موجود و مصاحبه‌ها، مفاهیم کلیدی از متن یادداشت‌ها و مصاحبه‌ها استخراج و طی انجام کدگذاری باز ۱۸ عامل بازدارنده و ۱۷ عامل پیش‌برنده در قالب سه گروه اصلی عوامل اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و سیاسی شناسایی شدند (جدول ۱). سپس در فاز کمی، با استفاده از روش پیمایش؛ شاخص‌های استخراج شده مورد رتبه بندی و تحلیل قرار گرفتند. تکنیک لازم برای به دست آوردن داده‌های مورد نیاز کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه) است. جامعه آماری پژوهش حاضر، جمعیت

1. Birikti  
2. Jebessa  
3. Bargain  
4. Pattnaik & Lahiri-Dutt  
5. Sangwan & Kumar  
6. Sequential exploratory approach

زنان ۱۱ روستای دهستان سردابه در بخش مرکزی شهرستان اردبیل با جمعیت ۳۱۷۹ است. در این پژوهش با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه ۳۴۵ نفر برآورد گردید که پراکندگی تعداد نمونه‌ها در روستاها متناسب با تعداد جمعیت آن‌ها توزیع شد. در فاز کمی، برای جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات مربوط به متغیرهای این تحقیق از پرسشنامه استفاده شده است. سوالات طرح شده در پرسشنامه از نوع سوالات بسته می‌باشد و سوالات در قالب طیف لیکرت پنج گزینه‌ای مطرح شده است. برای محاسبه ضریب پایایی ابتدا ۲۰ پرسشنامه بین اعضای نمونه مورد مطالعه توزیع گردید و میزان آلفا برای شاخص اقتصادی ۰/۷۵، شاخص اجتماعی-فرهنگی ۰/۸۳ و برای شاخص سیاسی ۰/۷۹ برآورد گردید. جهت بررسی روایی، پرسشنامه در اختیار کارشناسان و اساتید متخصص در زمینه مطالعه حاضر قرار داده شد و پس از تغییرات لازم روایی آن مورد تأیید قرار گرفت. جهت تکمیل پرسشنامه از نمونه‌گیری تصادفی ساده بهره گرفته شد. با توجه به اهداف در نظر گرفته شده برای تحقیق انتخاب چارچوب شاخص‌های پایه‌ای تحقیق از اهمیت زیادی برخوردار می‌باشد لذا از شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و سیاسی در دو بعد پیش‌برنده و بازدارنده بهره گرفته شد.

جدول (۱): چهارچوب شاخص‌ها و نماگرهای عوامل بازدارنده و پیش‌برنده مشارکت زنان روستایی

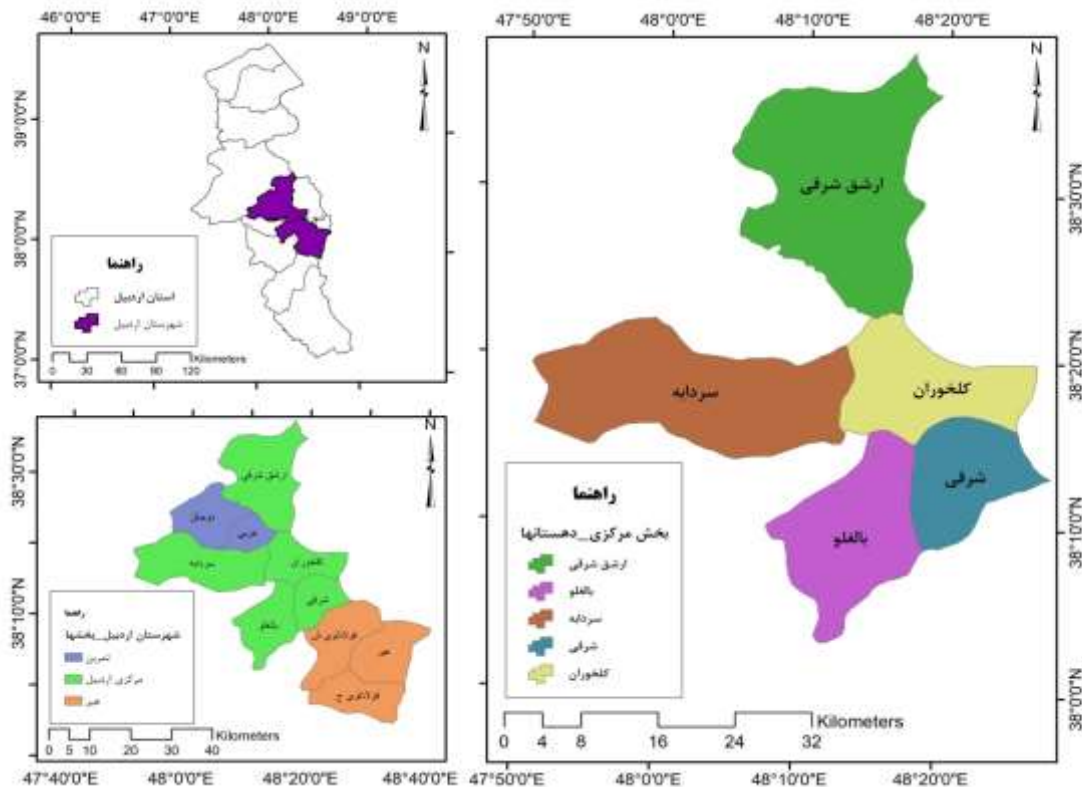
شاخص	نوع اثر	نماگر
اقتصادی	پیش‌برنده	۱- سرمایه‌گذاری در روستاها ۲- ساعات کاری زیاد ۳- پاداش و مزایا ۴- افزایش درآمد زنان ۵- امنیت شغلی و درآمد مناسب ۶- میزان دارایی زنان
	بازدارنده	۱- میزان تفاوت دستمزد بین زنان و مردان ۲- وجود فقر در روستاها ۳- عدم دسترسی به اعتبارات و تحصیلات ۴- نگرش سنتی به کار زنان ۵- وجود تبعیض در بازار کار ۶- نبود تنوع در فعالیت‌های اقتصادی و کمبود تقاضای نیروی انسانی زن
اجتماعی-فرهنگی	پیش‌برنده	۱- میزان دسترسی به کتابخانه، اینترنت و مدارس ۲- ایجاد امکانات و باشگاه‌های ورزشی در روستاها ۳- وجود تخصص در زنان ۴- وجود امکانات بهداشتی و درمانی در روستاها ۵- داشتن آگاهی و اعتماد به نفس در زنان ۶- امکانات آموزشی و کسب تخصص و مدارج علمی
	بازدارنده	۱- تبعیض بین زنان و مردان ۲- سواد کمتر زنان روستایی ۳- ضعف فرهنگی روستاییان ۴- حمل و نقل عمومی و دسترسی ضعیف به خدمات ۵- ازدواج زود هنگام در روستاها ۶- تصورات و پیش‌داوری و باورهای غلط در میان روستاییان
سیاسی	پیش‌برنده	۱- قوانین حمایتی از زنان مانند قانون بیمه ۲- جامعه‌پذیری سیاسی زنان ۳- امنیت اجتماعی ۴- اثربخشی سیاسی زنان ۵- آموزش و تشویق زنان به حرفه‌های سیاسی
	بازدارنده	۱- محدودیت‌های طبیعی و عملکردی ۲- آگاهی کمتر زنان روستایی ۳- نقش بازآفرینی زنان (خانه‌داری و بچه‌داری) ۴- سخت‌گیری‌ها و محدودیت‌ها در استخدام زنان ۵- عدم نگاه مساوی در اجرای قوانین ۶- عدم وجود تشکل‌های منسجم زنان در روستاها

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۰

همانطور که در جدول فوق ملاحظه می‌شود؛ چهارچوب شاخص‌ها و نماگرهای عوامل بازدارنده و پیش‌برنده مشارکت زنان روستایی دارای سه بعد اصلی و ۳۵ نماگر می‌باشد. در این تحقیق برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از دو روش توصیفی و استنباطی استفاده گردید. آمار توصیفی، به منظور برآورد فراوانی و محاسبه میانگین و انحراف معیار داده‌ها به کار رفت. همچنین در آمار استنباطی، از روش معادلات ساختاری در نرم افزار Lisrel استفاده گردیده است.

## محدوده مورد مطالعه

شهرستان اردبیل بین عرض جغرافیایی ۳۸ درجه و ۱۵ دقیقه شمالی و طول جغرافیایی ۴۸ درجه و ۱۸ دقیقه شرقی طول جغرافیایی قرار دارد. مساحت آن ۳۸۱۰ کیلومتر مربع است. از شمال با مشگین شهر، از جنوب با گرمی، از شرق با نمین و از غرب با نیر همسایه می‌باشد. طبق آخرین تقسیمات کشوری شهرستان اردبیل دارای ۳ بخش و ۱۰ دهستان می‌باشد. محدوده مورد مطالعه در این پژوهش شامل روستاهای واقع در دهستان سردابه در ۲۵ کیلومتری غرب شهر اردبیل است. دهستان سردابه دارای ۴۱ آبادی، ۱۹۳۸۴ نفر جمعیت و ۵۵۸۸ خانوار می‌باشد.



شکل (۱): محدوده مورد مطالعه منبع: نگارندگان، ۱۴۰۰

## یافته‌های پژوهش

مطابق با یافته‌های فاز اول تحقیق می‌توان گفت که عوامل متعددی در زمینه مشارکت زنان روستایی دخیل هستند که هر یک دارای اهمیت متمایزی می‌باشند. همچنین، این عوامل بسیار گسترده و وسیع هستند که به مواردی خاص معطوف و محدود نمی‌شوند. همانطور که در جدول ۱ مشخص است، این عوامل در ۳۵ نماگر تبیین شده‌اند که هر یک از آنها رویکردها و دیدگاه‌های مختلفی را شامل می‌شوند. نتایج حاصل از یافته‌های توصیفی پژوهش نشان می‌دهد از ۳۴۵ نفر از زنان روستایی پاسخگو به پرسشنامه‌های توزیع شده، بیشترین تعداد پاسخگویان با ۱۲۴ نفر در رده سنی ۴۵-۳۶ سال قرار داشتند. از لحاظ وضعیت تأهل ۳۰۱ نفر پاسخگو متأهل، ۲۶ نفر مجرد و ۱۸ نفر مطلقه بودند. میزان تحصیلات بیشتر پاسخگویان یعنی ۱۱۸ نفر در حد خواندن و نوشتن قرار داشت و ۴۲ نفر دارای تحصیلات لیسانس و بالاتر بودند. از لحاظ وضعیت شغلی ۲۳۹ نفر از زنان پاسخگو خانه‌دار بودند.

یافته‌های پژوهش با توجه رتبه‌بندی عوامل بازدارنده توسعه مشارکت زنان روستایی بر حسب ضریب تغییرات را نشان می‌دهد، تغییرات کلی بعد اجتماعی - فرهنگی (ضریب تغییرات ۰/۲۴۳)، سیاسی (ضریب تغییرات ۰/۲۳۸)، اقتصادی (ضریب تغییرات ۰/۲۳۳) به ترتیب مانع عمده در توسعه مشارکت زنان روستایی محسوب می‌گردد. همچنین بر اساس نتایج بدست آمده در بین

موانع اقتصادی نماگر عدم دسترسی به اعتبارات و تحصیلات (ضریب تغییرات ۰/۲۴۵)، در بین عامل اجتماعی - فرهنگی نماگر سواد کمتر زنان روستایی (ضریب تغییرات ۰/۲۵۶)، در بین عامل سیاسی نماگر عدم نگاه مساوی در اجرای قوانین (ضریب تغییرات ۰/۲۵۶) به لحاظ اهمیت در رتبه نخست مانع عمده توسعه مشارکت زنان روستایی نخست قرار دارند (جدول ۲).

جدول (۲): رتبه‌بندی عوامل بازدارنده توسعه مشارکت زنان روستایی برحسب ضریب تغییرات

ابعاد	عوامل بازدارنده	نماگر	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
اقتصادی	میزان تفاوت دستمزد بین زنان و مردان	BA1	۴/۲۰	۰/۸۴۱	۰/۲۳۱
	وجود فقر در روستاها	BA2	۳/۸۹	۰/۸۵۶	۰/۲۱۱
	عدم دسترسی به اعتبارات و تحصیلات	BA3	۴/۰۱	۰/۹۲۵	۰/۲۴۵
	نگرش سنتی به کار زنان	BA4	۳/۹۷	۰/۹۴۱	۰/۲۳۵
	وجود تبعیض در بازار کار	BA5	۳/۹۵	۰/۸۹۶	۰/۲۴۲
	نبود تنوع در فعالیت‌های اقتصادی و کمبود تقاضای نیروی انسانی زن	BA6	۳/۵۹	۰/۹۴۸	۰/۲۳۸
	کل		۳/۹۵	۰/۸۹۵	۰/۲۳۳
اجتماعی - فرهنگی	تبعیض بین زنان و مردان	BB1	۴/۱۲	۰/۸۹۵	۰/۲۴۳
	سواد کمتر زنان روستایی	BB2	۴/۱۵	۰/۸۹۳	۰/۲۵۶
	ضعف فرهنگی روستاییان	BB3	۳/۸۹	۰/۹۵۶	۰/۲۳۱
	حمل و نقل عمومی و دسترسی ضعیف به خدمات	BB4	۳/۷۹	۰/۸۹۶	۰/۲۴۴
	ازدواج زود هنگام در روستاها	BB5	۳/۹۵	۰/۹۸۵	۰/۲۳۸
	تصورات و پیش داوری و باورهای غلط	BB6	۴/۰۱	۰/۹۴۹	۰/۲۵۱
	کل		۳/۹۸	۰/۹۷۱	۰/۲۴۳
سیاسی	محدودیت‌های طبیعی و عملکردی	BC1	۳/۰۸	۰/۸۵۹	۰/۲۱۶
	آگاهی کمتر زنان روستایی	BC2	۴/۰۱	۰/۹۴۱	۰/۲۲۶
	نقش بازآفرینی زنان (خانه‌داری و بچه‌داری)	BC3	۳/۵۱	۰/۹۴۶	۰/۲۴۲
	سخت‌گیری‌ها و محدودیت‌ها در استخدام زنان	BC4	۴/۱۵	۰/۸۵۶	۰/۲۴۵
	عدم نگاه مساوی در اجرای قوانین	BC5	۴/۱۷	۰/۸۹۱	۰/۲۵۶
	عدم وجود تشکل‌های منسجم زنان در روستاها	BC6	۴/۱۵	۰/۹۳۵	۰/۲۴۸
	کل		۳/۸۴	۰/۹۲۶	۰/۲۳۸

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۰

همانطور که در جدول فوق ملاحظه می‌شود، به ترتیب، شاخص‌های اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی و سیاسی دارای اهمیت و رتبه‌های بالاتری می‌باشند. به منظور تأیید مدل حاصل از بخش اول پژوهش و بررسی برازش الگوی اندازه‌گیری مربوط به موانع توسعه مشارکت زنان روستایی، از تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم استفاده شد. جهت ارزیابی مدل تحلیل عاملی، از شاخص‌های برازندگی ذکر شده در جدول ۳ استفاده شده است. در حالت ایده‌آل مقدار مربع کای باید دارای سطح معنی‌داری بیش از ۰/۰۵ باشد تا بتوان گفت مدل از برازش کامل برخوردار است، اما از آنجا که مقدار آماره مربع کای به حجم نمونه بسیار حساس



است، معمولاً از شاخص نسبت مربع کای به درجه آزادی برای ارزیابی برازش مدل استفاده می‌شود که حد مطلوب آن کمتر از ۳ است. بر اساس نتایج بدست آمده مقدار مربع کای برابر با  $978/23$  با درجه آزادی  $491/57$  می‌باشد که در سطح خطای یک درصد ( $p < 0/01$ ) معنی‌دار شده است، اما مقدار نسبت کای اسکویر به درجه آزادی برابر با  $1/99$  می‌باشد که نشان دهنده برازش قابل قبول مدل است. نتایج شاخص‌های بررسی باقیمانده کوواریانس و واریانس در بافت داده‌ها ( $RMR=0/05$  و  $SRMR=0/04$ ) نشان می‌دهد که کوواریانس و واریانس خطا به خوبی کنترل شده است. شاخص GFI نشان دهنده مقدار نسبی واریانس‌ها و کوواریانس‌هایی است که توسط مدل تبیین می‌شوند. مقدار بدست آمده برای این شاخص ( $GFI=0/86$ ) تأیید کننده نتایج مربع کای است. نتایج شاخص‌های بررسی الگوهای جایگزین نیز نشان می‌دهد که مقادیر این شاخص‌ها برای مدل بالاتر از  $0/9$  محاسبه شده که مقدار قابل قبولی است. مقدار شاخص RMSEA برای مدل‌های با برازش مطلوب  $0/08$  و کمتر می‌باشد که مقدار این شاخص برای مدل بازدارنده در توسعه مشارکت زنان روستایی برابر  $0/068$  بدست آمده که حاکی از برازش نسبتاً مناسب مدل است. در مجموع، مدل از معیارهای برازش کلی قابل قبولی برخوردار است. بدین معنی که داده‌های میدانی جمع آوری شده تأیید کننده موانع شناسایی شده در مرحله کیفی پژوهش هستند.

جدول (۳): نتایج میزان انطباق مدل اندازه گیری با شاخص‌های برازندگی عوامل بازدارنده

شاخص‌های برازش مدل	حد مطلوب	گزارش شده
مقدار کای اسکویر ( $X^2$ )	-	۹۷۸/۲۳
درجه آزادی (df)	-	۴۹۱/۵۷
نسبت کای اسکویر به درجه آزادی ( $x^2/df$ )	$\leq 3$	۱/۹۹
ریشه میانگین توان دوم خطای تقریب (RMSEA)	$\leq 0/08$	۰/۰۶۸
مجذور مقادیر باقیمانده (RMR)	$\leq 0/05$	۰/۰۵
مجذور مقادیر باقیمانده استاندارد شده (SRMR)	$\leq 0/05$	۰/۰۴
شاخص برازندگی (GFI)	$0/8 \leq$	۰/۸۶
شاخص برازش تطبیقی (CFI)	$0/90 \leq$	۰/۹۲
شاخص برازش نرم شده (NFI)	$0/90 \leq$	۰/۹۵
شاخص برازش نرم نشده (NNFI)	$0/90 \leq$	۰/۹۲
شاخص برازندگی فزاینده (IFI)	$0/90 \leq$	۰/۹۳

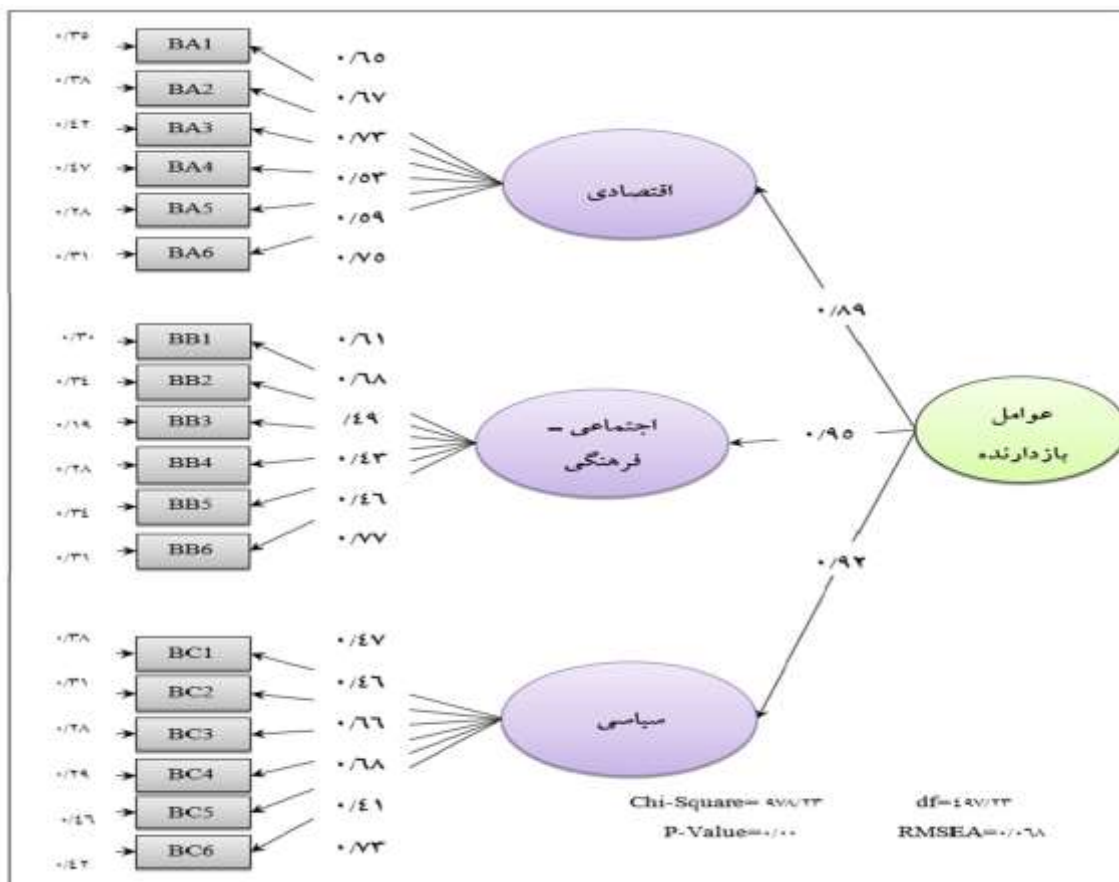
منبع: نگارندگان، ۱۴۰۰

ارزیابی روایی مدل اندازه‌گیری با استفاده از بارهای عاملی، آماره t و میانگین واریانس استخراج شده (AVE) و پایایی مدل اندازه‌گیری، با استفاده از ضریب پایایی ترکیبی (CR) انجام شد. چنانچه مقدار ضرایب بارهای عاملی برابر و یا بیشتر از  $0/4$ ، مقدار آماره t بیشتر از  $1/96$  باشد، مقدار AVE بیش از  $0/05$  و مقدار پایایی ترکیبی بیش از  $0/7$  باشد، روایی و پایایی بخش اندازه‌گیری مدل مناسب و قابل قبول است. بر اساس نتایج بدست آمده، همه نشانگرها دارای بار عاملی استاندارد شده بیشتر از  $0/4$  و مقدار آماره t در مورد همه نشانگرها بیشتر از  $1/96$  است که حاکی از وجود رابطه معنی‌دار بین نشانگرها و عامل‌هاست، بنابراین، همه نشانگرها از دقت لازم برای اندازه‌گیری سازه مربوط به خود برخوردار بودند. همچنین مقدار شاخص میانگین واریانس استخراج شده برای هر سه سازه مورد مطالعه بیشتر از  $0/05$  است. بنابراین، هر نشانگر فقط سازه مربوط به خود را اندازه‌گیری کرده و نشانگرها به درستی در قالب موانع کلیدی طبقه‌بندی شده‌اند. جهت بررسی پایایی مدل اندازه‌گیری از شاخص پایایی ترکیب

استفاده شد. مقادیر ضریب پایایی ترکیبی برای هر یک از سازه‌های مدل بیشتر از ۰/۷ بدست آمد، بنابراین برداشت یکسانی از نشانگرها در بین پاسخگویان در زمان پاسخگویی به پرسشنامه وجود داشته است. در مجموع، نشانگرها به خوبی توانسته‌اند متغیرهای پنهان را اندازه‌گیری کنند.

بارهای عاملی در حالت تخمین استاندارد میزان تأثیر هر یک از نشانگرها را در تبیین واریانس نمرات عامل‌های بازدارنده اصلی نشان می‌دهد. براساس تخمین‌های این بخش بیشترین بار عاملی در بین نشانگرهای عامل اقتصادی به نماگر نبود تنوع در فعالیت‌های اقتصادی و کمبود تقاضای نیروی انسانی زن (بار عاملی ۰/۷۵)، در بین نشانگرهای عامل اجتماعی - فرهنگی به نماگر تصورات، پیش‌داوری و باورهای غلط (بار عاملی ۰/۷۷) و در بین نشانگرهای عامل سیاسی به نماگر عدم وجود تشکل‌های منسجم زنان در روستاها (بار عاملی ۰/۷۳) اختصاص یافته است. به عبارتی، این نشانگرها بیشترین نقش را در تبیین تغییرات متغیرهای پنهان (عامل‌های بازدارنده) مربوطه داشته‌اند.

پارامترهای تخمین زده شده برای بخش ساختاری مدل عوامل بازدارنده توسعه مشارکت زنان روستایی را نشان می‌دهد. بر اساس مقادیر آماره  $t$  ارتباط بین، متغیرهای پنهان درونی و بیرونی مدل از نظر آماری معنی‌دار است. در این قسمت با توجه به مقادیر ضرایب اثر می‌توان به رتبه‌بندی و تعیین سهم هر یک از عوامل بازدارنده در مدل تحقیق به‌طور مجزا پرداخت. بر اساس نتایج به‌دست آمده، عامل اجتماعی - فرهنگی با ضریب اثر ۰/۹۵ مهم‌ترین عامل بازدارنده در توسعه مشارکت زنان روستایی می‌باشد. عامل سیاسی با ضریب اثر ۰/۹۲ دومین گروه و بعد از آن عوامل اقتصادی با ضریب اثر ۰/۸۹ سومین گروه از عوامل بازدارنده توسعه مشارکت زنان روستایی می‌باشد (شکل ۲).



شکل (۲): مدل تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم عوامل بازدارنده توسعه مشارکت زنان روستایی براساس بارهای عاملی استاندارد شده. منبع: نگارندگان، ۱۴۰۰

یافته‌های پژوهش در رتبه‌بندی عوامل پیش برنده توسعه مشارکت زنان روستایی برحسب ضریب تغییرات نشان می‌دهد که ضریب تغییرات کلی به ترتیب بعد سیاسی (ضریب تغییرات ۰/۲۴۵)، بعد اجتماعی - فرهنگی (ضریب تغییرات ۰/۲۳۸) و بعد اقتصادی (ضریب تغییرات ۰/۲۲۹) عوامل پیش برنده در توسعه مشارکت زنان روستایی محسوب می‌گردد. همچنین بر اساس نتایج بدست آمده در بین عوامل پیش برنده اقتصادی نماگر امنیت شغلی و درآمد مناسب (ضریب تغییرات ۰/۲۴۳) در بین عامل اجتماعی - فرهنگی نماگر داشتن آگاهی و اعتماد به نفس در زنان (ضریب تغییرات ۰/۲۵۱) در بین عامل سیاسی نماگر آموزش و تشویق زنان به حرفه‌های سیاسی (ضریب تغییرات ۰/۲۵۷) به لحاظ اهمیت در رتبه نخست عوامل پیش برنده توسعه مشارکت زنان روستایی نخست قرار دارند (به دلیل بالا بودن حجم مطالب از آوردن جدول پرهیز شده است).

به منظور تأیید مدل حاصل از بخش اول پژوهش و بررسی برازش الگوی اندازه‌گیری مربوط به عوامل پیش برنده توسعه مشارکت زنان روستایی، از تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم استفاده شد. جهت ارزیابی مدل تحلیل عاملی، از شاخص‌های برازندگی ذکر شده در جدول ۴ استفاده شده است. در حالت ایده آل مقدار مربع کای باید دارای سطح معنی‌داری بیش از ۰/۰۵ باشد تا بتوان گفت مدل از برازش کامل برخوردار است، اما از آنجا که مقدار آماره مربع کای به حجم نمونه بسیار حساس است، معمولاً از شاخص نسبت مربع کای به درجه آزادی برای ارزیابی برازش مدل استفاده می‌شود که حد مطلوب آن کمتر از ۳ است. بر اساس نتایج بدست آمده مقدار مربع کای برابر با ۹۸۵/۱۴ با درجه آزادی ۲۳۷/۴۷ می‌باشد که در سطح خطای یک درصد (۰/۰۱ < p) معنی‌دار شده است، اما مقدار نسبت کای اسکویر به درجه آزادی برابر با ۲/۰۷ می‌باشد که نشان دهنده برازش قابل قبول مدل است. نتایج شاخص‌های بررسی باقیمانده کوواریانس و واریانس در بافت داده‌ها (SRMR=۰/۰۵ و RMR=۰/۰۵) نشان می‌دهد که کوواریانس و واریانس خطا به خوبی کنترل شده است. شاخص GFI نشان دهنده مقدار نسبی واریانس‌ها و کوواریانس‌هایی است که توسط مدل تبیین می‌شوند. مقدار بدست آمده برای این شاخص (GFI=۰/۸۷) تأیید کننده نتایج مربع کای است. نتایج شاخص‌های بررسی الگوهای جایگزین نیز نشان می‌دهد که مقادیر این شاخص‌ها برای مدل بالاتر از ۰/۹ محاسبه شده که مقدار قابل قبولی است. مقدار شاخص RMSEA برای مدل‌های با برازش مطلوب ۰/۰۸ و کمتر می‌باشد که مقدار این شاخص برای مدل بازدارنده در توسعه مشارکت زنان روستایی برابر ۰/۰۷۲ بدست آمده که حاکی از برازش نسبتاً مناسب مدل است. در مجموع، مدل از معیارهای برازش کلی قابل قبولی برخوردار است. بدین معنی که داده‌های میدانی جمع‌آوری شده تأیید کننده عوامل پیش برنده شناسایی شده در مرحله کیفی پژوهش هستند (جدول ۴).

جدول (۴): نتایج میزان انطباق مدل اندازه‌گیری با شاخص‌های برازندگی عوامل پیش برنده

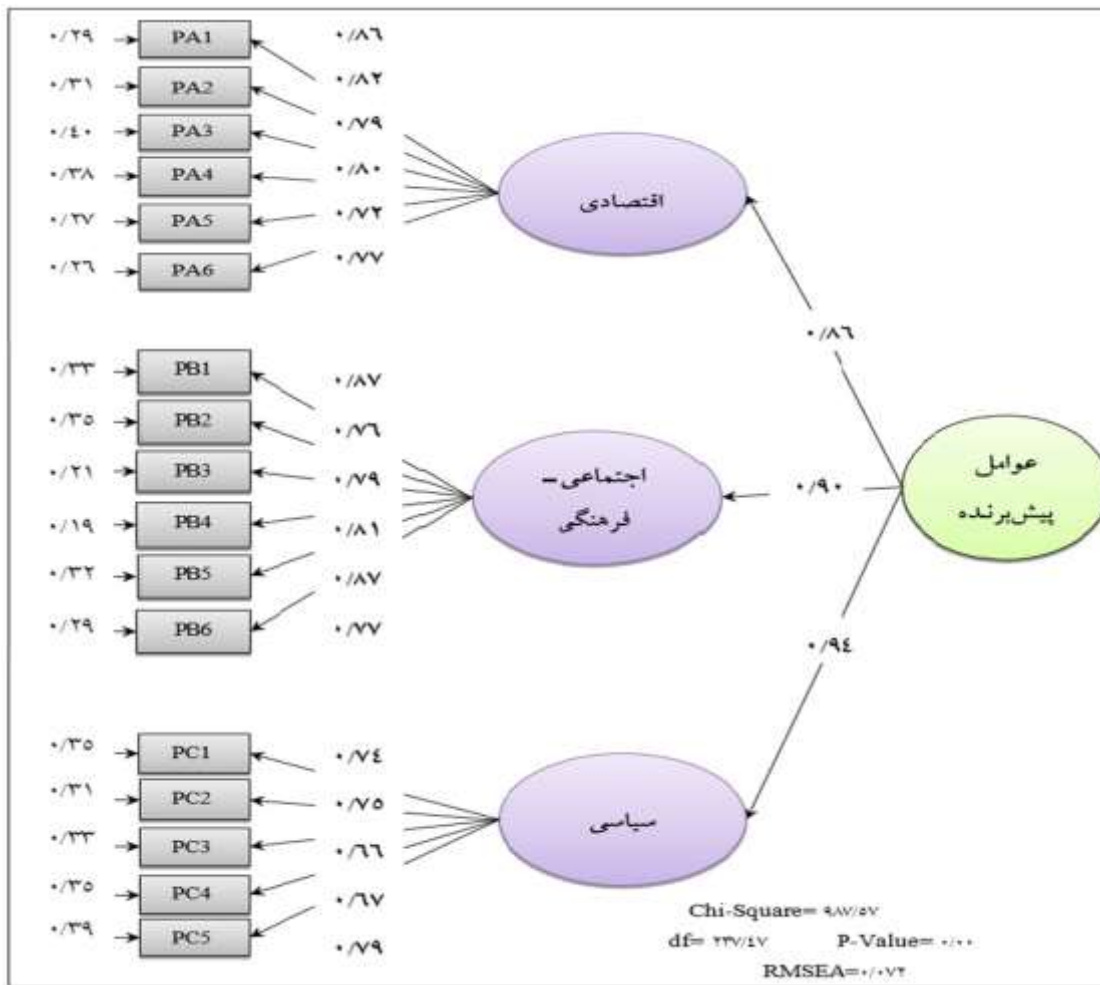
شاخص‌های برازش مدل	حد مطلوب	گزارش شده
مقدار کای اسکویر ( $X^2$ )	-	۹۸۷/۵۷
درجه آزادی (df)	-	۲۳۷/۴۷
نسبت کای اسکویر به درجه آزادی ( $x^2/df$ )	$\leq 3$	۲/۰۷
ریشه میانگین توان دوم خطای تقریب (RMSEA)	$\leq 0/08$	۰/۰۷۲
مجدور مقادیر باقیمانده (RMR)	$RBMR \leq 0/05$	۰/۰۵
مجدور مقادیر باقیمانده استاندارد شده (SRMR)	$SRBMR \leq 0/05$	۰/۰۵
شاخص برازندگی (GFI)	$0/80 \leq GFI$	۰/۸۷
شاخص برازش تطبیقی (CFI)	$0/90 \leq CFI$	۰/۹۱
شاخص برازش نرم شده (NFI)	$0/90 \leq NFI$	۰/۹۵
شاخص برازش نرم نشده (NNFI)	$0/90 \leq NNFI$	۰/۹۰
شاخص برازندگی فزاینده (IFI)	$0/90 \leq IFI$	۰/۹۲

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۰

همانند عوامل بازدارنده، ارزیابی روایی مدل اندازه‌گیری با استفاده از بارهای عاملی، آماره  $t$  و میانگین واریانس استخراج شده (AVE) و پایایی مدل اندازه‌گیری، با استفاده از ضریب پایایی ترکیبی (CR) انجام شد. چنانچه مقدار ضرایب بارهای عاملی برابر و یا بیشتر از  $0/4$  مقدار آماره  $t$  بیشتر از  $1/96$  باشد، مقدار AVE بیش از  $0/05$  و مقدار پایایی ترکیبی بیش از  $0/7$  باشد، روایی و پایایی بخش اندازه‌گیری مدل مناسب و قابل قبول است. براساس نتایج به دست آمده، همه نشانگرها دارای بار عاملی استاندارد شده بیشتر از  $0/4$  و مقدار آماره  $t$  در مورد همه نشانگرها بیشتر از  $1/96$  است که حاکی از وجود رابطه معنی‌دار بین نشانگرها و عامل‌هاست، بنابراین، همه نشانگرها از دقت لازم برای اندازه‌گیری سازه مربوط به خود برخوردار بودند. همچنین مقدار شاخص میانگین واریانس استخراج شده برای هر سه سازه مورد مطالعه بیشتر از  $0/05$  است. بنابراین، هر نشانگر فقط سازه مربوط به خود را اندازه‌گیری کرده و نشانگرها به درستی در قالب عوامل پیش‌برنده کلیدی طبقه‌بندی شده‌اند. جهت بررسی پایایی مدل اندازه‌گیری از شاخص پایایی ترکیب استفاده شد. مقادیر ضریب پایایی ترکیبی برای هر یک از سازه‌های مدل بیشتر از  $0/7$  بدست آمد، بنابراین برداشت یکسانی از نشانگرها در بین پاسخگویان در زمان پاسخگویی به پرسشنامه وجود داشته است. در مجموع، نشانگرها به خوبی توانسته‌اند متغیرهای پنهان را اندازه‌گیری کنند.

براساس تخمین‌های این بخش بیشترین بار عاملی در بین نشانگرهای عامل اقتصادی به نماگر نبود تنوع در فعالیت‌های اقتصادی و کمبود تقاضای نیروی انسانی زن (بار عاملی  $0/75$ )، در بین نشانگرهای عامل اجتماعی - فرهنگی به نماگر تصورات، پیش‌داوری و باورهای غلط (بار عاملی  $0/77$ ) و در بین نشانگرهای عامل سیاسی به نماگر عدم وجود تشکلهای منسجم زنان در روستاها (بار عاملی  $0/73$ ) اختصاص یافته است. به عبارتی، این نشانگرها بیشترین نقش را در تبیین تغییرات متغیرهای پنهان (عامل‌های پیش‌برنده) مربوطه داشته‌اند.

شکل ۳ پارامترهای تخمین زده شده برای بخش ساختاری مدل عوامل پیش‌برنده توسعه مشارکت زنان روستایی را نشان می‌دهد. بر اساس مقادیر آماره  $t$  ارتباط بین، متغیرهای پنهان درونی و بیرونی مدل از نظر آماری معنی‌دار است. در این قسمت با توجه به مقادیر ضرایب اثر می‌توان به رتبه‌بندی و تعیین سهم هر یک از عوامل پیش‌برنده در مدل تحقیق به‌طور مجزا پرداخت. بر اساس نتایج به دست آمده، عامل سیاسی با ضریب اثر  $0/94$  مهم‌ترین عامل پیش‌برنده در توسعه مشارکت زنان روستایی می‌باشد. عامل اجتماعی - فرهنگی با ضریب اثر  $0/90$  دومین گروه و بعد از آن عوامل اقتصادی با ضریب اثر  $0/86$  سومین گروه از عوامل پیش‌برنده توسعه مشارکت زنان روستایی می‌باشد.



شکل (۳): مدل تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم عوامل پیش‌برنده توسعه مشارکت زنان روستایی براساس بارهای عاملی استاندارد شده. منبع: نگارندگان، ۱۴۰۰

## بحث و نتیجه‌گیری

در فرایند مشارکت زنان در جامعه موانع و چالش‌هایی وجود دارد این موانع تا حدی ساختاری و نگرشی هستند. ساختاری به این مضمون که زمینه برای مشارکت زنان مناسب نیست، در واقع زنان با مقوله سقف شیشه‌ای مواجه‌اند به این معنا که از منظر نگرشی کلیشه‌ای غالب جنسیتی وجود دارد. این در حالی است که مشارکت زنان در جامعه بالاخص زنان روستایی، به‌عنوان یکی از ابعاد توسعه یا به عبارتی زیربنای توسعه شناخته شده است. بر اساس تحلیل محتوای کیفی داده‌های گردآوری شده از طریق بررسی منابع موجود و مصاحبه‌ها، مفاهیم کلیدی از متن یادداشت‌ها و مصاحبه‌ها استخراج و طی انجام کدگذاری باز ۱۸ عامل بازدارنده و ۱۷ عامل پیش‌برنده در قالب سه گروه اصلی عوامل اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و سیاسی شناسایی شدند. در بخش رتبه‌بندی بر اساس بار عاملی استاندارد شده به ترتیب عامل اجتماعی-فرهنگی با ضریب اثر ۰/۹۵ عامل سیاسی با ضریب اثر ۰/۹۲ و اقتصادی با ضریب اثر ۰/۸۹ مهم‌ترین عوامل بازدارنده توسعه مشارکت زنان روستایی در دهستان سردابه بخش مرکزی اردبیل محسوب می‌شوند. همانگونه که مطالعات فرجی سبکبار و همکاران (۱۴۰۰) نیز عوامل اجتماعی و فرهنگی را به عنوان موانع مشارکت زنان در مدیریت روستایی دهستان لواسان کوچک بیان کرده‌اند. از نظر عوامل پیش‌برنده نیز عامل سیاسی با ضریب اثر ۰/۹۴ مهم‌ترین عامل پیش‌برنده در توسعه مشارکت زنان روستایی می‌باشد. عامل اجتماعی-فرهنگی با ضریب اثر ۰/۹۰ دومین گروه و بعد از آن عوامل اقتصادی با ضریب اثر ۰/۸۶ به عنوان عوامل پیش‌برنده توسعه مشارکت زنان روستایی محسوب می‌شوند. در این راستا پژوهش‌های بهروزه و همکاران (۱۳۹۸) و پتینیک و لاهیری-دات (۲۰۲۰) نیز به وجود رابطه معنی‌دار بین عوامل اجتماعی، فرهنگی

و اقتصادی با مشارکت زنان در فعالیتهای کشاورزی به ترتیب در روستاهای شهرستان جیرفت و در گجرات و بنگال غربی اشاره کرده‌اند.

دلایلی چون بیکاری، میزان پایین فعالیت اقتصادی، کمبود تقاضای نیروی کار و ... مشکلاتی جهت ورود زنان به بازار کار و مشارکت آنها است. علاوه بر این، مشارکت زنان بخصوص در میان جوامع سنتی و روستایی، دارای شرایطی خاص به نسبت مردان است. نقش زنان در این جوامع، نه تنها به وسیله نظام اقتصادی، بلکه به وسیله عوامل فرهنگی و اجتماعی نیز تحت تأثیر قرار گرفته است. یعنی اگر درباره اشتغال مردان عوامل جمعیتی مانند ساختار سنی جمعیت، روند مهاجرت، میزان رشد جمعیت و میزان عرضه و تقاضای نیروی کار تعیین کننده باشد در زمینه اشتغال زنان، این عرف و هنجارهای اجتماعی است که راهگشای آنان به بازار و عرصه فعالیت‌های اقتصادی و یا بازدارنده حضور آنان در بخش عمده‌ای از فعالیت‌های شغلی است. در این جوامع روستایی، نگرش جامعه به اشتغال زنان، باورهای سنتی مبتنی بر خانه‌داری به عنوان نخستین و مهم‌ترین وظیفه زنان، تقسیم کار سنتی و نوعی مرزبندی میان کار زن و مرد، تعدد مسئولیت‌ها و نقش‌های زنان در خانه و محیط کار، تبعیض‌های جنسیتی، عدم دسترسی آسان به منابع مالی، کمبود یا نبود اطلاعات، قوانین دست و پا گیر و ...، از عوامل مهم در مشارکت زنان است.

### تقدیر و سپاسگزاری

پژوهش حاضر برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی است و فاقد حامی مالی می‌باشد.

### منابع

- اسماعیلی، آسیه؛ فؤادی، فاطمه (۱۳۹۳، مهر). بررسی میزان مشارکت زنان در توسعه روستایی، نمونه موردی: روستای خورزان شهرستان دامغان. *اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی*. مشهد: ایران.
- بهروزه، سمیرا؛ حاجی، لطیف؛ آقاعباسی، ناصر (۱۳۹۸). عوامل مؤثر بر مشارکت زنان روستایی در فعالیتهای کشاورزی روستاهای شهرستان جیرفت. *تعاون و کشاورزی (تعاون)*. ۸ (۳۲)، ۱-۲۶.
- داودی‌راد، علی‌اکبر و دیگران (۱۴۰۰). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر مشارکت نکردن جوامع روستایی در طرح‌های آبخیزداری، مطالعه موردی: آبخیز بزیجان- استان مرکزی. *مهندسی اکوسیستم بیابان*. ۱۰ (۳۰)، ۵۱-۶۴.
- صادق‌قلو، طاهره؛ خوب، شادی؛ صاحبی، شیرین (۱۳۹۹). بررسی تأثیرات تبعیض جنسیتی بر میزان مشارکت‌پذیری زنان روستایی، مورد مطالعه: دهستان‌های گل‌مان و رادکان شهرستان چناران. *زن در توسعه و سیاست*. ۱۸ (۱)، ۲۳-۵۳.
- غلامی، یونس؛ ثقفی، مهدی؛ حیدری، مریم (۱۳۹۷). تأثیر عوامل اجتماعی اقتصادی در مشارکت شهروندان با تأکید بر مدیریت پسماند خانگی، نمونه موردی: شهر گرگان. *مجله آمایش جغرافیایی فضا*. ۸ (۳۰)، ۱۴۹-۱۵۸.
- فرجی سبکبار، حسنعلی؛ طهماسبی، بهمن؛ سلیمی، فاطمه (۱۴۰۰). تحلیل چالش‌های مشارکت زنان در مدیریت نواحی روستایی، مورد مطالعه: دهستان لواسان کوچک، شهرستان شمیرانات. *مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی*. ۲ (۲)، ۵۱-۶۶.
- کمایی، رها؛ افشاری، زهرا (۱۳۹۶). عوامل تعیین‌کننده مشارکت زنان در نیروی کار در کوشورهای منتخب. *مطالعات اجتماعی-روان‌شناختی زنان*. ۱۵ (۱)، ۴۱-۷۲.
- محسنی تبریزی، علیرضا و دیگران (۱۳۹۹). تبیین جامعه‌شناختی مشارکت زنان در معیشت جامعه روستایی، مطالعه موردی: استان خراسان شمالی. *روستا و توسعه*. ۲۳ (۹۰)، ۱۵۷-۱۷۹.
- محمدی، سعدی؛ منوچهری، سوران؛ احمدی، عبدالرحمن (۱۳۹۹). تحلیل اثرات مشارکت در فعالیتهای اقتصادی بر نشاط زنان روستایی، مطالعه موردی: بخش خاوومیرآباد شهرستان مریوان. *پژوهش‌های جغرافیای انسانی (پژوهش‌های جغرافیایی)*. ۵۲ (۱)، ۲۲۱-۲۳۹.

مزینی، امیرحسین؛ سبحانی، بهرام؛ ممالکی، مهرفام (۱۳۹۸). بررسی اثر توسعه فضای مجازی بر مشارکت زنان در اقتصاد ایران، مطالعه موردی اشتغال زنان و نرخ باروری. زن و جامعه (جامعه شناسی زنان). ۱۰ (۱). ۳۰۱-۳۲۹.

نبی زاده، نازیلا؛ شمس، علی؛ شعبانعلی فمی، حسین (۱۳۹۶). عوامل تأثیرگذار بر مشارکت زنان روستایی در فعالیتهای دامپروری، مورد مطالعه: شهرستان چارواایماق. تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران (علوم کشاورزی ایران). ۴۸ (۱). ۱۴۹-۱۶۳.

نعیمی، امیر و دیگران (۱۳۹۶). عامل های مؤثر بر مقدار مشارکت زنان روستایی گرم ساز در فعالیتهای روستایی. زن و جامعه. ۸ (۱). ۱-۲۴.

نوری، مرضیه (۱۳۹۵). تحلیلی بر تحول در میزان مشارکت زنان روستایی در بخش کشاورزی: مطالعه موردی روستاهای شهرستان تربت جام. روستا و توسعه. ۱۹ (۲). ۱۳۱-۱۵۳.

Bargain, O.; Boutin, D. & Champeaux, H. (2019). Women's Political Participation and Intrahousehold Empowerment: Evidence from the Egyptian Arab Spring. *Journal of Development Economics*. 141 (1). 102379.

Birikti, G., Michael, T. & Haimanot (2014). *An Assessment of Factors Affecting Participation of Woman in Management Position: The Case of Ethio Telecom Company*. Post graduate program. College of Business and Economics. Department of Public Administration and Development Management (PADM). Addis Ababa University.

Evans, K. et al (2016). Challenges for women's participation in Communal Forests: Experience from Nicaragua's in digenous territories. *Women's Studies International Forum*. 65 (10), 1- 10.

Fathizadeh, F. et al (2022). Boolean analysis of factors affecting women's participation in rural tourism. *Sustainability*. 14 (9), 5305.

Jebessa, U.G. et al (2015). Assessment of factors affecting woman participation in managerial positions in selected public organizations in Jimma zone. *Oromia, Etiopia, Global Journals Ind*. 15 (4), 70-79.

Komatsu, H. et al (2018). Does women's time in domestic work and agriculture affect women's and children's dietary diversity? Evidence from Bangladesh, Nepal. *Food Policy*. 79 (11), 256-270.

Pattnaik, I & Lahiri-Dutt, K. (2020). What determines women's agricultural participation? A comparative study of landholding households in rural India. *Journal of Rural Studies*. 76 (16), 25-39.

Ramli, M. et al (2016). Rural tourism in Ponorogo East Java Indonesia. *J. Asian Vocat. Educ. Train*. 9, 67-81.

Sangwan, N. & Kumar, Sh. (2021). Labor force participation of rural women and the household's nutrition: Panel data evidence from SAT India. *Food Policy*. 102 (7), 102117.

**نحوه ارجاع به مقاله:**

ایمانی، بهرام؛ یاری حصار، ارسطو؛ روح نواز رضا بیگلو، زیبا (۱۴۰۲)، تحلیل عوامل بازدارنده و پیش برنده توسعه مشارکت زنان روستایی مطالعه موردی: دهستان سردابه بخش مرکزی اردبیل، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، ۱۲ (۴۸)، ۶۶-۵۲. Doi: 10.71740/ges.2024.979141

**Copyrights:**

Copyright for this article is retained by the author (s), with publication rights granted to Journal of Geography and Environmental Studies. This is an open – access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

